

Bloomberg Businessweek

Türkiye

13 Mayıs 2018 ● businessweek.com.tr

Toprağın Değerini Anlamak

Sürdürülebilir tarım için toprak analizi ve modern tarım uygulamaları şart. Aksi takdirde Türkiye tarım topraklarını kaybetme riskiyle karşı karşıya s30

FİYATI 6 TL KKTG 7,5 TL

ISSN 1306-2387 16

9 771306 238008

Bloomberg Businessweek Türkiye

Toprak

Değer

Anlama

Yerini

erini

K

İGSAS, atadan kalma tarım yöntemleri yerine modern tarım yöntemlerini koyarak sürdürülebilir tarımın önünü açıyor

Mehmet Erdoğan Elgin

Kütahya'nın Aslanapa ilçesinin küçük merkezi sıradan bir Mayıs gününü yaşıyor. Kasaba büyüklüğündeki ilçe merkezine ilk bakışta buranın ekonomisinin tarım ve hayvancılık üzerine olduğu anlaşılıyor. Bir köy meydanından biraz daha geniş meydanın etrafında sıralanmış veteriner ve hayvancılık ekipmanları, tohum ve gübre satan dükkanlar dışında küçük bir lokantayla, kahvehane tarımla uğraşan çok sayıdaki Anadolu kasabasının klasik manzarası olarak karşınıza çıkıyor. İlçe merkezinden birkaç kilometre ötedeki Adaköy'de ise tıpkı diğer çevre köylerde olduğu gibi yoğun bir çalışma temposu sürüyor. Bahar aylarıyla birlikte çiftçilerin yoğun mesai başlamış durumda. Adaköy'ün biraz dışındaki tarlasında Recep Dönmez ve ailesi de tarlalarının yer aldığı geniş düzlükte hummalı bir mesai içinde. Az önce traktörüyle taşıdığı sulama borularını tarlasının arasındaki alana düzenli bir şekilde yerleştirmekle meşgul. Bu işlemi yaptığı yerin 100 metre aşağısındaki 24 dekarlık tarlada, birkaç hafta önce ekilen ve yeni yeni filizlenmeye başlayan şekerpancarı ise bu genç çiftçinin bundan sonraki iş hayatını köklü bir şekilde değiştirebilir.

Çünkü burası Türkiye'nin en büyük kimyasal gübre üreticilerinden İGSAŞ'ın iki sene önce başlattığı "Tarladan Sofraya" projesinin uygulandığı bir tarla. Recep Dönmez, 400 dekarlık bir alanda çiftçilik yapıyor. Topraklarının yüzde 60'ı sulu tarıma elverişli olan çiftçi bu alanda mısır, şeker pancarı ve yonca yetiştiriyor. Geriye kalan topraklarında ise buğday ve arpa ekimi yapan Recep Dönmez, kuşaklar boyu çiftçilikle uğraşan bir ailenin ferdi ve neredeyse kendini bildiğinden beri bu işin içinde. Her ne kadar tarımla bu kadar iç içe de olsa tarlalarında ilk modern tarım uygulaması bu 24 dekarlık alanda İGSAŞ'ın projesiyle yapılmış. "Yıllık ortalama 700 ton şeker pancarı üretiyorum. Ama tarlalarımın verimin her geçen gün düştüğünü görüyorum" diyor Recep Dönmez ve devam ediyor: "Eğer böyle giderse topraklarım tarım yapılamayacak hale gelecek ve biz tarımı, haliyle de köyü terk etmek zorunda kalacağız."

İGSAŞ'ın başlattığı Tarladan Sofraya projesi, çiftçinin en önemli sorunu olan sahip olduğu toprağı tanımamasından ve hâlâ atadan kalma yöntemlerle toprağı işlemeden yola çıkmış. Bu noktada en önemli konu da toprak analizi. "Türkiye'de çiftçilerin yüzde 80'i toprak analizi yaptırmıyor. Bu da aslında çiftçinin tarım yaptığı tarlayı tanımaması anlamına geliyor" diyor İGSAŞ Genel Müdürü Turan Tok ve devam ediyor: "Üstelik toprak analizi yaptıran çiftçilerin de birçoğu beş parametrelilik toprak analizi yaptırmıyor. Oysa bunun doğrusu toprak analizini 16 parametrelilik yapmak." Çiftçi Recep Dönmez de toprak analiziyle ilk kez İGSAŞ'ın Tarladan Sofraya projesiyle tanışmış. O da şu anda deneme ekimi yapılan 24 dekarlık alanda. "Sebebine ister bilgisizlik isterseniz bir başka bir şey deyin, ama bugüne kadar ekim yaptığım 400 dekarlık hiç toprak analizi yaptırmamıştım" diyor Recep Dönmez ve devam ediyor: "Deneme üretimi yapılan tarlada analizlerden sonra, kışın toprağı gübrelemeye ihtiyacımın olmadığını gördük. Bu bana 24 dekarlık bin 500 lira maliyet avantajı yaratırken hem işçilikten kurtuldum hem de toprakta gereksiz gübrelemeden oluşacak olumsuzlukların önüne geçtik."

Aslında Aslanapa ve çevresinin genel durumu Recep Dönmez'in tarlalarında çok da farklı değil. Aslanapa ve hemen yanı başındaki Çavdarhisar ilçesinde başta şeker pancarı olmak üzere birçok ürünün ekimi yapılıyor. Bu bölgenin en önemli ürünü şekerpancarı. Zira buradaki çiftçilerin çoğu Kütahya Şeker'in sözleşmeli üretim yaptırdığı çiftçilerden. İki ilçede toplam 13 bin 300 dekarlık yıllık ortalama 65 bin ton şekerpancarı üretiliyor ve bu pancar Kütahya Şeker Fabrikası'nda işlenerek şeker üretiliyor. "Bölgemizde bilimsel olarak çalışılan ve toprak analizi, tohum seçimi, sulama, gübreleme ve hasat sırasında olması gereken her şeyi yapan çiftçilerimiz var, ama bunların oranı yüzde 5'i geçmez. Diğerleri atadan kalma yöntemleri uyguluyor" diyor Kütahya Şeker Fabrikası'nın Aslanapa bölge şefi olan ziraat mühendisi Selim Çetin Öz ve devam ediyor: "Biz her çiftçiyle bir araya geldiğimizde başta toprak analizi olmak üzere modern tarım uygulamalarını üzerine basa basa anlatıyoruz. Ama bugüne kadar karşılığını pek bulamadık."

Oysa Kütahya Şeker Fabrikası yönetimi, sözleşmeli tarım yaptırdığı çiftçilerinin her anlamda verimli üretimine ihtiyaç duyuyor. Son dönemin tarım alanında en önemli tartışma konularında biri şeker fabrikalarının özelleştirilmesiydi. Kütahya Şeker Fabrikası ise çok önceden, 2004 yılında özelleştirilmiş ve o dönemde Kiler Holding ve Torunlar Gıda ortaklığı almıştı. Ayrıca ortaklık yapısında yüzde 16 hissesiyle Kütahya Şeker Pancarı Üreticileri Birliği de bulunuyor. Yıllık 40 bin ton şeker üretimiyle Türkiye'nin toplam şeker üretiminin yüzde 1,5'ini oluşturan şirket, sürdürülebilir tarım için farklı projeler geliştiriyor. "Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş. başarılı ve örnek alınacak bir özelleştirme modelidir" diyor şirketin ziraat müdürü Hakan Demirkan ve devam ediyor: "Sözleşmeli tarım yaptığımız çiftçilerin damla sulama kullanımına geçmesi ve toprağın Ph'ını bozacak klasik gübrelerden ziyade verimi artıracak ve Ph dengesini koruyacak gübrelerin kullanıma yönelmesini hedefliyoruz."

Bu noktada İGSAŞ'ın Tarladan Sofraya projesinin örnek uygulaması için seçilen Recep Dönmez'in 24 dekarlık tarlası büyük önem taşıyor. "Pilot uygulamadan en az bugünkü verimi elde edersek bu uygulamayı yaygınlaştıracamız. Ama hem İGSAŞ yetkililerinin hem de bizim beklentimiz yüzde 25-30 aralığında verim artışı yakalayabilmek."

Peki çiftçi Recep Dönmez'in tarlasında ne yapılıyor? İGSAŞ'ın Tarladan Sofraya projesi neleri kapsıyor? İGSAŞ İç Anadolu Bölge sorumlusu Mehmet Volkan Erdoğan, öncelikle projeyi uygulayacakları çiftçiyi belirlediklerini anlatıyor.

"Türkiye'de çiftçilerin yüzde 80'i toprak analizi yaptırmıyor"

Bloomberg Businessweek Türkiye

Bu belirlemeyi genelde bayileri aracılığıyla yapıyorlarmış, ama burada çiftçinin belirlenmesinde Kütahya Şeker Fabrikaları etkili olmuş. “Çiftçi belirlendikten sonra 16 parametrelilik toprak analizi yapılıyor. Ortaya çıkan sonuçlardan sonra bir toprağa uygulanacak gübre çeşitleri ve zamanları belirleniyor. Ekimle birlikte gübreleme uygulamaya başlanıyor ve daha sonraki süreçte belirlenen çeşit ve takvime göre bitkiye damla sulama sistemiyle gerekli gübreler veriliyor” diyor Mehmet Volkan Erdoğan. Belirlenen tarlanın bir kısmında İGSAŞ’ın toprak analizi sonrası önerdiği reçete uygulanırken, tarlanın geriye kalan kısmında çiftçinin alışılmış yöntemlerle yola devam etmesi isteniyor. Kütahya’da deneme ekimi yapılan Recep Dönmez’in 24 dekarlık tarlasının 20 dekarında İGSAŞ’ın toprak analizi sonucu belirlediği yöntemle, diğer 4 dekarlık alanda da çiftçi Recep Dönmez’in yöntemiyle pancar yetiştiriliyor. Sonraki süreçte de tıpkı geçen yılki örnekte olduğu gibi hasat döneminde iki alanda dekar başına alınan verim karşılaştırılacak.

Kütahya Şeker Fabrikası Ziraat Müdürü Hakan Demirkan’ın yüzde 25-30 oranında radikal bir verim artışı beklentisi içinde olması ise normal görünüyor. Zira İGSAŞ’ın Tarladan Sofraya projesinin geçtiğimiz yılki sonuçları Demirkan’ı umutlandırmak için yeterli gibi.

Üç yıl önce uygulamaya karar verilen Tarladan Sofraya projesinin ilk somut uygulamaları geçen yıl yapılmış. 2017 yılında 13 ayrı bölgede, 50 bin dekar arazide, 50 çiftçi ile yedi stratejik üründe, 5 bin adet toprak analizi yapılmış. Buradan çıkan sonuçlarda hem verim artışı hem de maliyetlerde düşüş elde edilmiş.

Geçtiğimiz yıl İç Anadolu Bölgesi’nde iki pilot uygulamanın yapıldığını belirtiyor Mehmet Volkan Erdoğan ve devam ediyor: “Buradaki uygulamalarda önemli sonuçlar elde ettik. Üretim maliyetlerinde büyük ölçüde düşüş görülürken, üretim miktarı ve kalitesinde ciddi oranda bir artış kaydedildi.” Bunlardan biri Aksaray’a bağlı Eskil ilçesindeki bir mısır üreticisinin tarlasında yapılmış. Buradaki uygulamada toplam girdilerde yüzde 30 civarında maliyette azalma olurken, elde edilen mısırdaki dekar başına 500 kilogram üretim artışı olmuş. Bir diğer deneme tarlası da Ankara Polatlı’da İlören Köyü’nde bulunuyor. Burada seçilen ürün ise yine şekerpancarı olmuş. Sonuçta burada da girdi maliyetlerinde yüzde 40’a yakın azalma yaşanırken, ürün miktarında dekar başına bir tonluk bir üretim artışı yaşanmış. Üstelik şekerpancarı için son derece önemli olan polarite (şeker pancarı içindeki şeker oranını ortaya koyan bir parametre) oranında yüzde 1’lik bir artış sağlanarak, yüzde 16’dan yüzde 17’ye yükseltilmiş. Aslında ortaya çıkan oranlar çok ciddi. Girdi maliyetleri yüzde 30-40 aralığında olurken verim artışında yüzde 30’lara varan bir artış gözleniyor. Günümüzde yüzde 1-2 gibi verim artışları oldukça değerliken bu artışlar son derece dikkat çekici. Elbette madalyonun öteki yüzüne bakıldığında Türkiye’de tarım üretiminin ne kadar verimsiz yapıldığı gerçeği de görülüyor.

Türkiye su konusunda zengin bir ülke olmadığı gibi tarım toprağı konusunda da çok şanslı değil. Türkiye coğrafi yapısı nedeniyle 24 milyon hektar arazinin sadece yüzde 6’sı birinci sınıf arazi. Geriye kalan yüzde 94’ü ikinci, üçüncü hatta dördüncü sınıf araziler. Bu nedenle verimi nispeten daha düşük

Turan Tok

İGSAŞ Genel Müdürü

Her kimyasal gübre, bitki beslemeye çok değişik şekilde etki eder. Mesela buğday başak oluşumu 15 günde gerçekleşir. Eğer bu sürede azot ihtiyacını vermezsen istenilen verimde ürün almazsın. Türkiye’de nitratlı gübreler yasaklanıncaya kadar yıllık 1,5 milyon ile 1,8 milyon ton aralığında kullanılıyordu. Bugün bu rakamlar üçte bir seviyesine düştü.

Bunun sonucunda hububatta üretim artışlarının beklenen seviyede olmayacağını düşünüyorum. Hep birlikte göreceğiz.

Peki çiftçi 26 ve 33 azot içeren nitratı kullanmıyorsa bunun ikamesi olarak ne kullanıyor? Burada üre ve sülfat kullanımı artıyor. Yalnız bu iki ürünün kullanımında ise şöyle bir sorun bulunuyor. Üre elbette azot oranı en yüksek olan gübre. Ama bitkiye ihtiyaç duyacağı besini ancak 45-50 günde verebiliyor. Buğdayın başak oluşum sürecinin 15-20 gün olduğunu belirtmiştim. Eğer üre verirseniz bu 15-20 günlük süreci kaçırmış olursunuz. İhtiyaç duyduğu süreden daha uzun sürede besin vereceği için buğday başağı gelişimini tam olarak yapamaz.

olan ve tarım alanlarının çoğunluğunu oluşturan bu bölgelerde daha bilinçli ve bilimsel tarım uygulamalarının yapılması şart. Ama Türkiye’de başta sulama olmak üzere gübreleme gibi uygulamalarda yapılan yanlışlar toprağın tuzlanmasına, Ph oranının yükselmesine ve tarım toprağı vasfını kaybetmesine neden oluyor. “Topraklarımızdaki organik madde miktarı yüzde 3’ün altında. Bu oranı yüzde 3’e çıkarabilirsek bugün kullandığımız gübre miktarını yüzde 25 azaltmış olacağız. Bu verimliliği de getirecek daha az işçiliğe gerek duyulacak” diyor Turan Tok.

Aslında ilk bakışta bir kimyasal gübre üreticisi olan İGSAŞ Tarladan Sofraya uygulamasıyla kendi satışlarını baltalıyor gibi görünüyor. Zira daha kontrollü gübre kullanımı gübre kullanım miktarlarını biraz daha aşağıya çekebilir; tıpkı çiftçi Recep Dönmez’in toprak analizi yaptıktan sonra 24 dönümlük arazide kışlık gübre kullanımını gereksiz olduğu için kesmesi örneğinde olduğu gibi. “Sonuçta biz daha çok gübre satmak isteriz ve bu yaptığımız şirket uygulamalarına ters görünüyor” ▶

Recep Dönmez Çiftçi

◀ diyor Mehmet Volkan Erdoğan ve devam ediyor: “Ama çiftçinin toprak analiziyle birlikte doğru gübre uygulamalarını yapmamız gerekiyor ki sürdürülebilir tarım yapılabilir. Aksi takdirde ne biz ne çiftçiler ne de ülkemiz bu işten fayda sağlar. Zarar gören hepimiz oluruz ve tarım sektörü ağır bir yara alır.”

İGSAŞ bu noktada Türk tarımı için önemli bir adım atmış gibi görünüyor. Şirket bir gübre üreticisi olarak tarım sektörü için büyük önem taşıyor. **İGSAŞ** 1971 yılında, TPAO'ya (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) bağlı bir şirket kurmuş. Şirketin o dönemdeki kuruluş amacı Kocaeli Körfez'de bulunan TÜPRAŞ (o dönemdeki adı İPRAŞ) rafinerisindeki üretim sonucu ortaya çıkan nafta ürününün değerlendirilmesiydi. 1977 yılında faaliyete geçen **İGSAŞ** üre ve amonyak üretmeye başladı. O dönemde şirketin üretim kapasitesi amonyakta günlük bin ton, ürede ise bin 500 tondu. İlerleyen süreçte yapılan iyileştirme yatırımlarıyla günlük üretim kapasitesi iki üründe de 200 ton artırıldı.

'80'lerle başlayan özelleştirme süreci, dikey entegrasyonunu sağlamış kamuya ait enerji devi TPAO 1990'larla birlikte parçalanıp özelleştirme kapsamına alınmıyordu. Bu noktada **İGSAŞ** da 1998 yılında özelleştirme programı kapsamına dahil edildi. Şirket için yapılan özelleştirme ihalelerin üçüncüsünde, 2004 yılında Yıldızlar Holding tarafından satın alındı.

Yıldızlar Holding, 1890'larda kereste ile ticaret hayatına giren bir yapı. Bugün holding gübre üretimi dışında, orman ürünleri üretimi, kimyasal ürünler, liman işletmeciliği, enerji gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteriyor. Holding önümüzdeki aylarda yassı çelik üretimi alanında da faaliyet göstermeye başlayacak.

İGSAŞ Türkiye'de faaliyet gösteren altı kimyasal gübre üreticisi şirketten biri. Şirketin üretim portföyünde kimyasal gübrenin yanı sıra, organik, organomineral ve özel gübreler bulunuyor. **İGSAŞ** üretim kapasitesiyle Türkiye'de sektörün yüzde 20'sini elinde bulunduruyor. Öte yandan şirket Türkiye'nin tek üre gübresi üreticisi konumunda ve geçtiğimiz yıl Türkiye'nin toplam üre kullanım miktarı olan 3,2 milyon tonun 561 bin tonunu üretmiş (toplam talebin yüzde 17'si ve geriye kalan üre ithal ediliyor). Üre yalnız tarım sektöründe değil sanayide de her geçen yıl talebi artan bir ürün olma özelliği taşıyor. Başta araçlarda karbondioksit salınımını düşüren Adblue olmak üzere farklı endüstriyel ürünlerin üretiminde kullanılıyor.

İGSAŞ, Kocaeli Körfez ilçesindeki tesislerinde üre, amonyak ve NPK üretim yapıyor. Şirketin yalnız burada değil Türkiye'nin üç farklı şehrinde de üretim tesisleri bulunuyor. Körfez'den sonraki en büyük tesisi olan **İGSAŞ** Kütahya fabrikasında CAN, UAN, SNA, DNA, PAN diye adlandırılan gübre çeşitleri üretiliyor. Burası yakın dönemde devreye girecek stratejik bir ürün olan potasyum nitratın üretim merkezi olacak. Bu ürünün de her geçen yıl talebi artmakla beraber yıllık 30-35 bin tonluk bir talebe sahip. Turan Tok, “Kütahya'da 2016 yılında potasyum nitrat üretmek üzere inşaatı başladık. Bu yılın Eylül sonu itibarıyla üretime geçeceğimizi tahmin ediyoruz. Buranın üretim kapasitesi yıllık 50 bin ton. Yani Türkiye'nin bu alandaki ihtiyacını biz karşılayacağız. Bunun karşılığı ise 25 milyon dolar yıllık ithalatı kesmiş olacağız” diyor.

Antalya'daki tesislerin ürün portföyünde ise özel gübre, organik ve organomineral gübre çeşitleri yer alıyor. Buradaki tesis şirketin Tarladan Sofraya projesinin de beyni durumunda. Zira toprak analizleri sonucu uygulama yapılan tarlaların ihtiyaç duyduğu gübrelerin önemli bir kısmı buradaki tesislerde üretiliyor. **İGSAŞ**'ın Samsun'da yer alan tesislerinde ise Adblue üretimi yapılıyor ve buradaki üretimin yanı sıra Körfez'deki Adblue üretimiyle birlikte şirket Türkiye'nin bu ürünlerdeki ihtiyacının yüzde 60'ını karşılıyor.

Türkiye'de **İGSAŞ** dışında beş tane daha büyük ölçekli kimyasal gübre üreticisi bulunuyor. Üç orta ölçekli üretici ve ithalatçı şirketler de hesaba katıldığında bu alanda büyük bir sektör. Öyle ki 2017 verilerine göre Türkiye'de toplam gübre tüketimi 6,3 milyon ton olarak gerçekleşti. Bu tüketimin 4,3 milyon tonu ithal edilirken geriye kalan 3,8 milyon tonunu yerli üreticiler sağladı. Yani toplam talebin yalnız yüzde 45 gibi bir oranı yerli üretimden karşılanıyor.

Kimyevi gübre üretiminin ana hammaddeleri doğalgaz, fosfat kayası ve potasyum tuzundan oluşuyor. Kimyasal gübre üretimi için yine amonyak, nitrik asit, sülfürik asit ve fosforik asit gibi ara girdiler kullanılıyor. Bu ana ve ara girdilerin tamamı ithal ediliyor. Yani sektörün ürettiği bir birim kimyasal gübrenin neredeyse yüzde 95'i ithal kaynaklardan sağlanıyor. Her ne kadar bu üreticilerin girdileri ithalattan sağlansa da yaptıkları üretim tarım sektörü için hayati bir öneme sahip. Önemli miktarda ithal edilen gübrelere karşı iç piyasada fiyat

dengeleyici bir unsur olarak yerli üreticiler ön plana çıkıyor. "Biz üreticiler çiftçilere daha ucuz gübreyi nasıl verebileceğimizin peşindeyiz. Bugün her ne kadar bir özel sektör şirketiysen de bir kamu şirketi gibi hareket ediyor, çiftçinin yanında olmaya çalışıyoruz" diyor Turan Tok.

İthalatın üretim sürecinde bu kadar etkili olduğu bir sektör elbette kur artışları ya da hammadde fiyatlarındaki artıştan doğrudan etkileniyor. Ana girdilerden biri olan doğalgaza yıl başından beri toplamda yüzde 23 zam gelmesi İGSAŞ gibi gübre üreticilerine fiyat baskısı olarak geri dönüyor. İGSAŞ, Körfez tesislerinde yıllık 400-450 milyon metreküp doğalgaz kullanıyor ki bu rakam hem Kocaeli'ndeki hane doğalgaz kullanımından fazla hem de Türkiye toplam doğalgaz tüketiminin yüzde 1,5'ini oluşturuyor. "Doğalgaza gelen zam ve dolar kurundaki hareketin olumsuz etkilerini yaşıyoruz" diyor Turan Tok.

Ama sektör için yaklaşık iki yıldır süren bir başka sorun, hem gübre üreticilerini hem de tarım sektörünü ciddi bir şekilde etkiliyor ve eğer bir gelişme olmazsa etkilerini daha da sert şekilde hissettirebilir. Yaklaşık iki yıl önce, Haziran 2016'da o dönemde artan terör olayları sebep gösterilerek nitratlı gübrelerin satışı durdurulmuştu. Zira bu gübrelerin bomba yapımında kullanıldığı belirtiliyordu.

Beklenmeyen bu yasak, sektörü hazırlıksız yakalamıştı ve yasağın geldiği dönemde bayilerde ve fabrika stoklarında 340 bin ton nitratlı gübre bulunuyordu. "Dünyada 26 azot ihtiva eden nitratlı gübrenin satışında hiçbir ülkede yasak yok. 33 nitrat ihtiva eden gübre 27 AB ülkesinin sekizinde kullanılıyor. Diğerleri yüzde 27,4 azot içeren nitratlı gübre kullanıyor" diyor Turan Tok ve devam ediyor: "Sonuçta elimizdeki gübre stokunun kullanılması gerekli. Çünkü özel gübrenin hammaddelelerinden bir tanesi yüzde 33 azot içeren nitrattır kullanılması gerektirir. Aksi halde özel gübre üretimi mümkün değil. İthalatı ve tarımda kullanılması yasak ise bu stoklar ve özel gübre üretimi ne olacak?"

Tarım Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı yetkilileriyle yapılan görüşmelerden sonra 33 azot içeren nitratlı gübrenin denetimli olarak bakanlık yetkilileri gözetiminde özel gübre ve NPK gübresi üretiminde kullanımına izin çıktı. "Bu iznin çıkmasıyla birlikte stoklardaki 33 azot içeren nitratlı gübreyi üreticiler eritmeye başladı. Bugün yediemindeki stok miktarınının 30-40 bin ton olduğunu tahmin ediyorum" diyor Turan Tok. Yine aynı süreçte 26 azot içeren gübrenin denetimli olarak kullanılmasına da izin çıktı.

Ama sektördeki bu sorun çözülmüş olmakla birlikte bugünlerde daha karmaşık bir hal almış gibi görünüyor. Zira 33 azot içeren nitratlı gübrenin üretimi ve kullanımı hâlâ yasak. Afganistan ve Pakistan gibi terörle başı büyük dertte olan ülkelerde bile denetimli olarak kullanılmasına izin verilen bu gübre çeşidi bu uygulamayla yalnız Türkiye'de yasak. 26 azot içeren nitratlı gübre denetimli olarak tarımda kullanılabilir, ama orada da işler pek yolunda gitmiyor gibi.

Kamunun Haziran 2016'da yasak getiren düzenlemesinden sonra gündeme Gübre Takip Sistemi (GTS) konusu geldi. Kimyasal gübrenin üretimden, son kullanıcı olan çiftçiye kadar denetimli olarak ulaştırılmasını planlayan bu sistem, bu yılın başından itibaren zorunlu hale getirildi.

Ama işin ilginç tarafı GTS zorunlu olmasına rağmen Mart ayı sonuna kadar bu sistemin gübre üreticilerine birim maliyeti açıklanmadı. Üstelik GTS bütün Türkiye'de tek bir şirket, DS Ürün Takip ve Doğrulama İç ve Dış Ticaret A.Ş. tarafından işletilecek. "Uygulamada birçok açığı olan bir sistem gerçekten kötü niyetli kişilerin kimyasal gübreyi temin etmesini engellemeyeceği gibi, birçok hataya ve çiftçinin zamanında gübreleme yapmasına da engel" diyor Turan Tok ve devam ediyor: "Yılın başından beri GTS zorunluluğu getirilmesine rağmen Nisan başında biz bu sistemin maliyetini ancak öğrenebildik; o da 50 kilogramlık bir çuval başına 2,75 TL. Bu gerçekten çok yüksek bir miktar."

Neredeyse üç ay boyunca gübre üreticileri, GTS'nin kendilerine olan maliyetini bilmeden üretim ve satış yaptı. Elbette çuval başı 2,75 TL'lik bir maliyet uygulama başladıktan üç ay sonra belirlenince gübre üreticileri buna itiraz etmiş. Hal böyle olunca itirazlar sonucu fiyatlandırmanın başlama tarihi 1 Ocak'a değil 9 Nisan'a alınmış. GTS'nin çuval başına maliyeti olan 2,75 TL ilk bakışta düşük gibi görünebilir. Ancak GTS'nin tarım sektörüne ve kimyasal gübre üreticilerine ciddi zarar vereceği kesin gibi. Zira yönetmelikle 1 Temmuz 2018 tarihinden itibaren GTS, yalnız nitratlı değil bütün kimyasal gübrelere uygulanacak. Türkiye'de yıllık yaklaşık 7 milyon ton kimyasal gübre tüketimi oluyor. Bunun kabaca 140 milyon torba olduğu düşünülürse, GTS'nin tarım sektörüne toplam maliyeti yıllık 385 milyon TL'yi bulacak gibi görünüyor. Hatta buna özel gübreler de dahil edilirse, bu miktar 500 milyon TL'ye çıkabilir. "Biz üreticiler çiftçimize uygun fiyatlı gübre sağlayabilmek için elimizden geleni yapıyoruz. Hükümetimiz de çiftçiye ucuz gübre vermek için KDV'yi sıfırladı. Buna karşılık hiçbir sonuç alınmayacak olan GTS ile böyle bir maliyet oluşturulmasını anlayamıyorum" diyor Turan Tok.

Son yıllarda tarım üretiminin düşmesi ciddi bir sorun ve üretimin düşmesinden dolayı çok sayıda çiftçi sektörden çekilmek zorunda kalıyor. Tarım ithalatındaki artış da cari açığın büyümesine önemli bir katkı sağlıyor. Çiftçilerin sektörden çekilmesinde önemli bir girdi de maliyetlerindeki artış. Hal böyleyken bir girdi kalemi olan gübredeki fiyat artışı şüphesiz çiftçiye olumsuz yansıtacak.

İGSAŞ'ın Tarladan Sofraya projesinde uygulama tarlası olarak seçilen Recep Dönmez'in tarlasında, şeker pancarı tohumları ilk filizlerini vermiş durumda. Kısa bir süre sonra bitki boyları büyüdüğünde sulama zamanı gelecek ve bu süreçte sulamayla birlikte İGSAŞ'ın uzmanlarının belirlediği gübre türleri şeker pancarı tarlasına verilecek. Hem İGSAŞ yetkilileri hem Kütahya Şeker Fabrikası yöneticileri hem de çiftçi Recep Dönmez elde edilecek sonuçları sabırsızlıkla bekliyor. Oğlunu tarım alanında eğitim alması için yönlendiren Recep Dönmez, tarım sektörünün sorunlarını çok iyi biliyor. Bilinçsiz üretim, aile işletmelerinin küçük ölçekte tarım arazilerine sahip olması ve girdi maliyetleri gibi çok sayıda sorun çözülmeyi bekliyor. "Bu 24 dönümlük arazide bırakın yüzde 30 verim almayı, yarısı kadar verim alırsak bunu bütün sulu tarım yaptığım arazilerde uygulayacağım. Hem topraklarımızı koruyacağız hem de zor şartların olduğu bu sektörde sürdürülebilir bir gelir elde edip ne tarlalarımı ne de köyümü bırakacağım" diyor Recep Dönmez. 3